

УДК 656.078.8

Уткіна Ю.М.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та управління виробничим
і комерційним бізнесом
Українського державного університету залізничного транспорту

ФАКТОРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

FACTORS ENSURING COMPETITIVE STABILITY OF ENTERPRISES OF RAIL TRANSPORT IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто фактори забезпечення конкурентос-
тійкості підприємств залізничного транспорту в умовах глоба-
лізації. Автором доведено, що в умовах глобалізації світової
економіки та входження транспортної системи України до сві-
тової транспортної системи конкурентос-тійкість підприємств її
системоутворюючої галузі – залізничного транспорту – пови-
нна забезпечуватися комплексним застосуванням наступних
факторів: інноваційно-інвестиційного механізму, адаптивного
управління, інтелектуального капіталу та логістики. Визначено,
що вплив факторів забезпечення конкурентос-тійкості підпри-
ємств залізничного транспорту не є поодиноким, оскільки ре-
зультатами дослідження встановлено взаємозалежність окре-
мих з них між собою. Причому варто наголосити, що у даному
випадку саме комплексність впливу наведених факторів до-
зволить досягти поставлених цілей ефективного використання
транзитного потенціалу України при виконанні міжнародних
перевезень у глобальному економічному просторі.

Ключові слова: конкурентос-тійкість, підприємства залі-
зничного транспорту, інноваційно-інвестиційний механізм, адап-
тивне управління, інтелектуальний капітал, логістика, фактори
забезпечення конкурентос-тійкості.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены факторы обеспечения конкурен-
тос-тійкости предприятий железнодорожного транспорта
в условиях глобализации. Автором доказано, что в условиях
глобализации мировой экономики и вхождения транспортной
системы Украины в мировую транспортную систему конкурен-
тос-тійкости предприятий ее системообразующей отрас-
ли – железнодорожного транспорта – должна обеспечиваться
комплексным применением следующих факторов: инноваци-
онно-инвестиционного механизма, адаптивного управления,
интеллектуального капитала и логистики. Определено, что
влияние факторов обеспечения конкурентос-тійкости
предприятий железнодорожного транспорта не является еди-
ничным, поскольку результатами исследования установлена
взаимозависимость отдельных из них между собой. При чем
следует отметить, что в данном случае именно комплексность
воздействия приведенных факторов позволит достичь постав-
ленных целей эффективного использования транзитного по-
тенциала Украины при выполнении международных перевозок
в глобальном экономическом пространстве.

Ключевые слова: конкурентос-тійкость, предприятия
железнодорожного транспорта, инновационно-инвестицион-
ный механизм, адаптивное управление, интеллектуальный
капитал, логистика, факторы обеспечения конкурентос-тійко-
сти.

ANNOTATION

The article discusses the factors to ensure competitive stabl-
ity of enterprises of railway transport in the context of globaliza-
tion. The author proves that in the conditions of globalization of
the world economy and the occurrence of the transport system of
Ukraine to the global transport system of competitive stability of
backbone enterprises of the industry – railway transport – must
be integrated using the following factors: innovation investment

framework, adaptive management, intellectual capital and logis-
tics. It was determined that the influence of factors ensure compet-
itive stability enterprises of railway transport is not isolated, as the
study demonstrated the interdependence between some of them.
At the same time, it should be noted that in this case it is the com-
plexity of the impact of these factors that will help to achieve goals
of efficient use of transit potential of Ukraine in the implementation
of international traffic in the global economic space.

Keywords: competitive stability, railway transport enterprise,
innovation and investment framework, adaptive management, in-
tellectual capital, logistics, factors to ensure competitive stability.

**Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи прак-
тичними завданнями.** Функціонування та роз-
виток українських підприємств взагалі та під-
приємств залізничного транспорту зокрема
відбувається в умовах постійного нагрома-
дження глобалізаційних процесів через інте-
грацію економіки нашої держави до світового
господарства, а транспортної галузі – до світо-
вої транспортної мережі. Уже зараз глобалі-
зація виступає невід'ємною частиною життєз-
датності кожної сучасної держави у світі, а в
подальшому набиратиме обертів. Саме тому
кожній країні потрібно шукати можливості для
використання переваг і вирішення проблем, що
виникають внаслідок прояву глобалізаційного
впливу на усі сфери життя.

Для України, економіка якої ще досить
потерпає від наслідків кризових явищ мину-
лих років і перебуває у стані посткризової реце-
сії, глобалізація, скоріш, негативне явище.
Велика залежність нашої держави від зовніш-
ніх факторів розвитку, особливо від експорту,
робить її національне господарство дуже враз-
ливим до глобальних економічних потрясінь
[1, с. 75]. І якщо для промислово-розвинених
країн наслідки глобалізації проявляються у
позитивному впливі через отримання ними
додаткових умов для розвитку господарства
шляхом отримання можливостей зниження
витрат виробництва та забезпечення його еко-
логічності, то в Україні через її експортоо-
рієнтованість спостерігаються значні темпи
уповільнення економічного розвитку. Саме це
обумовлює необхідність пошуку шляхів проти-
дії економіки нашої держави негативним для
неї наслідкам глобалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Тенденції розвитку світової економіки в умовах глобалізації виробничих процесів досліджено у працях багатьох вчених. Так, І.В. Нартова й О.Є. Коломієць зазначають, що глобалізація є об'єктивним і закономірним процесом сучасності, в результаті якого формуються нові підходи до світового розвитку як процесу [2, с. 23]. Разом з тим автори наполягають, що участь країн у процесах глобалізації повинна зумовлюватися економічною доцільністю. Процеси глобалізації не повинні руйнувати національні економіки: взаємопроникнення не означає руйнування та знищення.

У дослідженнях А.С. Тельнова та В.В. Гончарук робиться висновок, що в результаті глобалізаційних процесів посилилася диференціація країн, що ґрунтується на основі їх технологічного розвитку. Країни, що здатні не тільки впроваджувати, а й генерувати високі технології, домінуватимуть над іншими [3, с. 217]. Зазначені автори вбачають «панацею» подолання негативного впливу глобалізації на економіку України у розробленні дієвих механізмів науково-технічного розвитку.

Н.О. Тарханова у своїх дослідженнях зазначає, що глобалізація виявилася досить суперечливим процесом, що приніс людству як великі досягнення, так і проблеми [4, с. 99]. Автор вважає, що успішність інтеграції України до глобального світового господарства залежить від її довгострокової зовнішньоекономічної стратегії, яка повинна базуватися на комплексному розвитку економіки, фінансів і торгівлі з метою становлення нашої держави як повноцінного партнера на світовій арені. Також автором визначено якісне оновлення української економіки за рахунок використання конкурентних переваг в агропромисловій, транспортній і освітній сферах, яке дозволить забезпечити економічне зростання на 6,5%, ще одним чинником успішної інтеграції України до світової економічної системи [4, с. 101].

В.В. Кулішов вважає, що кінцевим результатом глобалізації повинно стати загальне підвищення добробуту в світі. У своєму дослідженні автор наголошує, що глобалізацію світової економіки можна охарактеризувати як посилення взаємозалежності та взаємовпливу різних сфер і процесів світової економіки, яке виражається в поступовому перетворенні світового господарства на єдиний ринок товарів, послуг, капіталу, інформації, робочої сили та знань [5, с. 22]. Він виокремлює макроекономічний і мікроекономічний рівні глобалізації. І якщо на макроекономічному рівні глобалізації її основними учасниками є держави й інтеграційні об'єднання, то на мікроекономічному – акцент ставиться на прагненні окремих підприємств до виходу за межі внутрішнього ринку.

В.Л. Дикань вважає, що наслідком глобалізації світової економіки є зміна світових центрів

економічної влади у бік Китаю, Росії, Індії та Бразилії. За цієї умови для економіки України створюються особливі передумови та відкриваються нові можливості розвитку через ефективне використання транзитного потенціалу нашої держави та участь у процесі товарообміну між країнами Європи й Азії [6, с. 15]. Таким чином, автор зміщує напрями дослідження чинників подолання негативного впливу процесів глобалізації на економіку України до ефективності функціонування її транспортної галузі, системоутворюючим елементом якої є залізничний транспорт.

Відповідно до цього можливості найбільш повного використання транзитного потенціалу України залежать від спроможності її транспортної системи залучати товаропотоки у напрямі Європа–Азія й у зворотний бік, а також якісно їх обслуговувати у порівнянні з транспортними системами інших держав, що також мають високі транзитні можливості, у стратегічній перспективі. Все це дозволяє говорити про необхідність забезпечення конкурентостійкості вітчизняної транспортної системи взагалі та залізничного транспорту зокрема. І у відповідності до досліджень В.В. Кулішова перейти на мікрорівень забезпечення конкурентостійкості у глобальній системі світового господарства – до підприємств залізничного транспорту, які безпосередньо займаються обслуговуванням міжнародних транзитних перевезень.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Не дивлячись на значну кількість наукових досліджень, що присвячені визначенню сутності сучасних глобалізаційних процесів і їх впливу на розвиток окремих підприємств, питанням щодо забезпечення конкурентостійкості українських підприємств у глобальному світовому господарстві, на нашу думку, приділялося недостатньо уваги. Зокрема, пошук можливостей та напрямків забезпечення конкурентостійкості підприємств залізничного транспорту у глобальній економіці є взагалі малодослідженим.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Саме тому метою статті є визначення факторів забезпечення конкурентостійкості підприємств залізничного транспорту на шляху забезпечення ефективного використання транзитного потенціалу України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Характерною рисою глобалізації є поглинання національних інтересів та надання пріоритету бізнес-інтересам. Під впливом глобалізації було сформовано транспортну мережу країн ЄС і світову транспортну мережу на базі залізничного транспорту як системного та його поєднання з іншими видами транспорту з урахуванням територіальних та інфраструктурних можливостей. Процес глобалізації транспортної мережі України потребує, у першу чергу, онов-

лення техніко-технологічної бази транспорту, розробки єдиних техніко-технологічних і правових норм, впровадження світових стандартів якості надання транспортних послуг і зміни системи управління транспортним комплексом.

Сьогодні від залізничного транспорту України як однієї з базових галузей національного господарства залежить не тільки ефективність функціонування інших галузей і промисловості, перш за все, а й підтримка соціально-економічної стабільності та забезпечення передумов економічного зростання в країні. Невизначеність зовнішнього і внутрішнього середовища залізничного транспорту негативно впливає на керуваність виробничим і фінансово-економічними процесами в галузі, що призводить до зниження ефективності її функціонування [7]. Як наслідок, залізничний транспорт втрачає свої конкурентні переваги та конкурентні позиції, знижує власну конкурентоспроможність, що у підсумку призводить до зниження конкурентоспроможності галузі.

У загальному розумінні конкурентоспроможність підприємства являє собою динамічну у часі та постійну по відношенню до об'єкта визначення характеристику господарюючого суб'єкта, яка дозволяє йому на протязі стратегічного періоду отримувати та розвивати власні конкурентні переваги, формувати та використовувати сукупний конкурентний потенціал, а також забезпечувати достатній рівень конкурентоспроможності й ефективності функціонування. Це визначення є справедливим і для підприємств залізничного транспорту, функціонування яких спрямовано на забезпечення ефективного використання транзитного потенціалу нашої держави.

Як справедливо зауважують Н.В. Гриценко, О.М. Широкова та В.І. Куделя, підвищення конкурентоспроможності залізничного транспорту (як визначено автором конкурентоспроможність безпосередньо впливає на конкурентоспроможність) є найважливішим завданням стратегічного розвитку транспортного комплексу України [8]. Автори зазначають, що конкурентоспроможність залізничного транспорту є основним критерієм при пошуку пріоритетних напрямів розвитку транспортної системи, які включають: розробку програм підтримки окремих сфер діяльності залізничного транспорту; розширення та розвиток транспортних комунікацій; організацію змішаних мультимодальних перевезень; створення новітніх об'єктів транспортної інфраструктури; створення організацій, що спеціалізуються на наданні транспортних послуг; регулювання взаємин між елементами транспортної системи тощо.

У дослідженнях науковців на сьогодні виокремлено достатню кількість факторів забезпечення конкурентоспроможності підприємств. На нашу думку, особливої уваги потребують такі з них: інноваційно-інвестиційний механізм, адаптивне управління, інтелектуальний капітал, логістика.

У роботах У.Л. Сторожилової визначено, що інноваційна політика підприємства є потужним чинником забезпечення його конкурентоспроможності, оскільки інноваційна діяльність дозволяє підприємству отримувати додаткові конкурентні переваги за рахунок поліпшення якості інноваційної продукції, скорочення тривалості виробничого циклу, зниження виробничих витрат [9]. Разом з тим автор зауважує, що джерелом фінансування інноваційної діяльності можуть бути як власні, так і позикові кошти, зміщуючи акцент дослідження на інноваційні інвестиції, що безпосередньо використовуються для виконання проміжних операцій основного виробничого циклу.

З точки зору підприємств залізничного транспорту варто зазначити, що їх інноваційна політика повинна спрямовуватися на забезпечення організаційно-економічного розвитку залізничного транспорту. Інновації при цьому виступають у якості ефективних технічних та організаційно-економічних нововведень, які орієнтовані на стійкий розвиток і постійне підвищення ефективності виробничого процесу підприємств залізничного транспорту у стратегічній перспективі.

У свою чергу інвестиції є найбільш дієвим механізмом означених перетворень. При цьому у якості інвестиційних ресурсів забезпечення інноваційного розвитку підприємств залізничного транспорту можуть використовуватися як власні кошти залізниць, так і залучені кошти з різних джерел, у тому числі кошти державного і місцевих бюджетів, позабюджетних фондів, кредити банків, лізинг, а також іноземні інвестиції. Автор вважає, що за умови жорсткої обмеженості власних інвестиційних ресурсів особливої уваги потребує розроблення дієвих механізмів залучення зовнішніх, у тому числі іноземних, інвестицій з метою забезпечення інноваційного розвитку підприємств залізничного транспорту.

Використання адаптивного управління як фактора забезпечення конкурентоспроможності підприємств залізничного транспорту обумовлено його спроможністю до утворення їх фундаменту розвитку. Воно пов'язано із впливом на параметри економічного потенціалу підприємств і припускає дію чинників, що забезпечують хід адаптації, її терміни, зниження несприятливих наслідків [10, с. 44].

Відповідно, адаптаційні заходи, які спрямовані у першу чергу на економію наявних ресурсів, забезпечуючи при цьому ефективність тактичних дій та формуючи стратегічні адаптаційні процеси, виступають основою забезпечення конкурентоспроможності підприємств залізничного транспорту.

Інтелектуальний капітал підприємств залізничного транспорту являє собою сукупність знань, інформації, досвіду, кваліфікації та мотивації персоналу, організаційних можливостей, каналів і технологій комунікацій, спроможну

створювати додану вартість і забезпечуючи конкурентні переваги залізничного транспорту на ринку транспортних послуг [11, с. 272].

Визначення інтелектуального капіталу у якості фактора забезпечення конкурентостійкості підприємств залізничного транспорту, на думку автора, обумовлено його впливом на техніко-технологічну модернізацію підприємств залізничного транспорту; підвищення безпеки виробничих процесів залізничного транспорту; реорганізацію процесів функціонування транспортної галузі у відповідності до європейських орієнтирів; забезпечення високої якості обслуговування залізничних перевезень; розвиток експорту транспортних послуг; адаптацію системи управління підприємствами залізничного транспорту до вимог зовнішнього, у тому числі міжнародного, середовища.

Логістика являє собою інтегровану систему активного управління вантажопотоками, метою якої є забезпечення доставки продукції споживачам у визначений час і місце за мінімально можливих сукупних витрат матеріальних, трудових і фінансових ресурсів [12].

Обмеженість засобів і ресурсів досягнення стратегічних цілей залізничної галузі дозволяє розглядати логістику як фактор забезпечення конкурентостійкості підприємств залізничного транспорту. Впровадження логістичних принципів у виробничий процес підприємств залізничного транспорту сприяє забезпеченню залучення новітніх технологічних розробок та досягнень, що дають можливість оперативного регулювання процесу перевезень з найменшими втратами часу і матеріальних ресурсів, розвитку та модернізації складського господарства, пошуку шляхів зниження витрат, планування та розробки оптимальних за відстанню і часом маршрутів перевезень, забезпечення перевізників необхідним рухомим складом з відповідними технічними характеристиками у достатній кількості, поліпшення комерційної діяльності.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Таким чином, на думку автора, в умовах глобалізації світової економіки та входження транспортної системи України до світової транспортної системи конкурентостійкість підприємств її системоутворюючої галузі – залізничного транспорту – повинна забезпечуватися комплексним застосуванням наступних факторів: інноваційно-інвестиційного механізму, адаптивного управління, інтелектуального капіталу та логістики. Автором визначено, що вплив факторів забезпечення конкурентостійкості підприємств залізничного транспорту не є поодиноким, оскільки результатами дослідження встановлено взаємозалежність окремих з них між собою. Причому варто наголосити, що у даному випадку саме комплексність впливу наведених факторів дозволить досягти поставлених цілей ефективного використання транзитного потенціалу України при виконанні міжнародних

перевезень у глобальному економічному просторі.

Перспективи подальших досліджень стосуються розробки організаційно-економічного механізму взаємодії факторів забезпечення конкурентостійкості підприємств залізничного транспорту та його впливу на забезпечення їх конкурентостійкості.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кравченко В.О. Соціально-економічні наслідки глобалізації для світової та української економіки / В.О. Кравченко, О.К. Гудаков // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2013. – Вип. 2, Т. 1. – С. 70-75.
2. Нартова І.В. Глобалізація та її вплив на розвиток світового господарства / І.В. Нартова, Є.О. Коломієць // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – 2011. – № 3(48). – С. 20-24.
3. Тельнов А.С. Технологічний розвиток економіки України: сучасне становище та орієнтири на майбутнє / А.С. Тельнов, В.В. Гончарук // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 4, Т. 1. – С. 211-218.
4. Тарханова Н.О. Глобалізація світового господарства та її вплив на економічний розвиток України / Н.О. Тарханова // Вісник Донбаської національної академії будівництва і архітектури. – 2013. – Вип. 2(100). – С. 98-103.
5. Кулішов В.В. Особливості світової глобалізації у сучасних умовах / В.В. Кулішов // Держава і регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2013. – № 2(71). – С. 21-24.
6. Дикань В.Л. Стратегічні пріоритети розвитку економіки України в умовах зміни центрів економічної та політичної влади / В.Л. Дикань // Вісник економіки транспорту і промисловості : збірник науково-практичних статей. – 2013. – № 41. – С. 11-16.
7. Кравченко О.О. Аналіз сценаріїв майбутнього залізничного транспорту [Електронний ресурс] / О.О. Кравченко // Ефективна економіка: електронне наукове фахове видання. – 2013. – № 9. – Режим доступу : www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2332.
8. Гриценко Н.В. Основні фактори активізації конкурентоспроможності залізничного транспорту України [Електронний ресурс] / Н.В. Гриценко, О.М. Широкова, В.І. Куделя. – Режим доступу : http://www.kpi.kharkov.ua/archive/2010/59/NTU_XPI_59_2010_13.pdf.
9. Сторожилова У.Л. Забезпечення конкурентостійкості підприємства через інноваційно-інвестиційний механізм : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 – економіка, організація і управління підприємствами / У.Л. Сторожилова. – Харків, 2006. – 19 с.
10. Янченко Н.В. Стратегічні перспективи адаптивного управління на підприємствах залізничного транспорту / Н.В. Янченко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 6, Т. 1. – С. 44-46.
11. Плетникова І.Л. Підходи до визначення сутності й величини інтелектуального капіталу залізничного транспорту / І.Л. Плетникова // Вісник економіки транспорту і промисловості : збірник науково-практичних статей. – 2010. – № 29. – С. 272-277.
12. Нефедова Л.Ф. Применение логистики на железнодорожном транспорте – один из путей эффективной организации перевозок [Электронный ресурс] / Л.Ф. Нефедова. – Режим доступа: www.rusnauka.com/NNM_2006/Tecnic/16230.doc.htm.